

Muu poronhoitoalue. Erityiseen käyttöön otettu alue. Maa-ainestenottoalue. Maa-aineslupa. Aitaaminen. Poro.

POROVAHINKOLAUTAKUNTA

Asianumero 1016/2025

Lausunnon antopäivä: 13.11.2025

Asiassa oli kysymys siitä, oliko paliskunta velvollinen kustannuksellaan aitaamaan elinkeinotoiminnassa käytetyn soranottoalueen, joka sijaitsi muulla kuin erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella tai saamelaisten kotiseutualueella ja jonka omisti muu kuin Suomen valtio.

Poronhoitolaissa tarkoitettua erityiseen käyttöön otetun alueen merkityssisältöä ei voida yleispätevästi määritellä. Arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti ottaen huomioon alueen sijainti ja käyttötarkoitus sekä kunkin tapauksen erityispiirteet ja olosuhteet kokonaisuudessaan.

Poronhoitolaissa tarkoitettuja erityisiä alueita, joilla porot eivät saa oleskella, ovat ainakin lakiin kirjatut viljelykset ja metsänuudistusaloilla olevat taimikot, puutarhat ja vakinaisten asuntojen pihat. Erityiseen käyttöön otetut muut alueet eivät rajoitu vain yksityisessä omistuksessa tai yksityisessä käytössä oleviin alueisiin tai sellaisiin alueisiin, joilla ei harjoiteta elinkeinotoimintaa. Muulla erityiseen käyttöön otetulla alueella tulee kuitenkin olla riittäviä yhtymäkohtia laissa erikseen kirjattuihin erityisiin alueisiin.

Lakiin erikseen kirjatuille erityisille alueille yhteistä on se, että porojen oleskelu alueilla on tyypillisesti omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa maanomistajalle tai oikeudenhaltijalle. Tällaisten alueiden erityinen käyttö on luonteeltaan myös yleensä niin intensiivistä ja pysyvää, että poronhoitoa ei voida alueella yhtä aikaa rinnakkain harjoittaa. Tällaisissa tilanteissa nyt kysymyksessä olevalla muulla poronhoitoalueella poronhoito-oikeus voi joutua väistymään sitä paremmalla etusijalla olevan oikeuden tieltä.

Nyt kysymyksessä olevalla maa-ainesten ottoalueella harjoitettiin maanottamista ja maa-ainesten jalostamista elinkeinotoimintana. Toiminta oli jatkuvaa ja pitkäaikaista. Poronhoito alueella aiheutti haittaa alueen erityiselle käytölle ja huomattavan taloudellisen vahingon vaaran. Toiminnan häiriötön harjoittaminen alueella ei ollut mahdollista, mikäli poronhoitoon kuuluva porojen vapaa oleskelu alueella sallittaisiin. Alue oli katsottava poronhoitolain 31 §:ssä tarkoitetuksi erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi, jolle poroja ei saanut päästää ja jolla alueella niiden aiheuttama vahinko on korvattava vahinkoa kärsineelle.

Ympäristölautakunnan maa-aineslupan yhteydessä asettamalla lupamääräyksellä ei ollut ratkaistu eikä olisi voitukaan oikeudellisesti sitovasti ratkaista porovahinkolautakunnan käsiteltävänä olevaa kysymystä siitä, onko paliskunta velvollinen rakentamaan aidan alueen suojaamiseksi poroilta.

Aitaamisvelvollisuuden puolesta ja sitä vastaan puhuvia seikkoja kokonaisuutena arvioituaan porovahinkolautakunta katsoi, että paliskunnalla ei ollut asiassa tähän mennessä saadun selvityksen perusteella poronhoitolain 32 §:ssä

tarkoitettua velvollisuutta aidata maanottoaluetta sen suojaamiseksi poroilta. Todennäköiset vahingot olivat torjuttavissa aitaamista lievemmin keinoin. Aitaamisen ei ollut näytetty olevan tarpeen vahinkojen estämiseksi ja arvioidut rakentamiskustannukset eivät olleet kohtuulliset aitaamisesta todennäköisesti saatavaan hyötyyn verrattuna.

Lausuntopyyntö

Toiminnanharjoittaja pyysi porovahinkolautakunnalta lausuntoa maanottoalueen paliskunnan aitaamisvelvollisuudesta.

Toiminnanharjoittaja lausui, että se harjoitti omistamallaan alueella luvanvaraista maa-ainesten ottamista ja myyntiä. Porot oleskelivat maanottoalueella kesäisin erityisesti räkkäaikaan ja sotkivat alueen ja pilasivat valmiiksi seulotut maa-ainekset ulosteilla. Alueen aitaaminen oli tarpeen poroista aiheutuvan huomattavan haitan poistamiseksi ja vahinkojen estämiseksi.

Paliskunnan vastine

Paliskunta lausui, ettei sillä ollut lakiin perustuvaa velvollisuutta aidata kyseistä maa-aluetta, jollaista ei ollut pidettävä poronhoitolaissa tarkoitettuna erityiseen käyttöön otettuna alueena.

POROVAHINKOLAUTAKUNNAN LAUSUNTO

Kysymyksenasettelu

Asiassa on kysymys siitä, onko paliskunta velvollinen kustannuksellaan aitaamaan elinkeinotoiminnassa käytetyn soranottoalueen, joka sijaitsee muulla kuin erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella tai saamelaisten kotiseutualueella ja jonka omistaa muu kuin Suomen valtio.

Asiassa saatu selvitys

Maa-ainesten ottamisesta ja jatkokäytöstä esitetyn selvityksen perusteella lautakunta piti selvänä, että betoniteollisuudelle toimitettavassa maa-aineksessa ei sallita epäpuhtauksia ja että porojen uloste toimituksen seassa voi aiheuttaa määrältään huomattavankin taloudellisen vahingon vaaraa, josta maa-ainesten toimittaja on vastuussa.

Näytön perusteella oli kiistatonta, että soranottoalueella on oleskellut poroja ja että niistä on aiheutunut toiminnanharjoittajalle haittaa ja ylimääräistä työtä, jonka se oli suorittanut korvauksetta. Muuta suoranaista taloudellista vahinkoa porot eivät olleet toiminnanharjoittajalle aiheuttaneet.

Poronhoitolain sovellettava säännökset ja niiden esityöt

Poronhoitolain (848/1990) 3 §:n mukaan poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.

Poronhoitolain 31 §:n 1 momentin mukaan poroja on hoidettava siten, etteivät ne pääse viljelyksille ilman maanomistajan, taikka silloin kun hallintaoikeus kuuluu muulle kuin maanomistajalle, haltijan lupaa eivätkä aiheuta vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan aiheuta tarpeettomasti vahinkoa maa- tai metsätaloudelle. Muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella poroja

on lisäksi hoidettava siten, etteivät ne pääse puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille. Saamelaiden kotiseutualueella tarkoitetaan Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueita sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevaa Lapin paliskunnan aluetta (asetus 988/1990 saamelaisvaltuuskunnasta 1 § 3 momentti).

Lainkohdan 2 momentin mukaan jos poroja on hoidettu 1 momentin vastaisesti, maanomistajan tai vahinkoa kärsineen on ilmoitettava asiasta paliskunnalle, jonka tulee toimittaa porot välittömästi pois.

Poronhoitolain asiaan vaikuttavia lainvalmisteluasiakirjoja ovat hallituksen esitys eduskunnalle (HE 244/1989 vp.), maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö (MmVM 7/90) sekä siihen sisältyvä perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 3/90).

Poronhoitolain 31 §:n pykäläkohtaisissa perusteluissa todetaan, että ”Kun poronhoitoalueella sijaitsee peltoja ja muita erityiseen käyttöön otettuja alueita, saattavat porot, mikäli ne menevät näille alueille, aiheuttaa maanomistajalle huomattaviakin vahinkoja. Poronhoidon harjoittamisoikeus ei kuitenkaan sisällä oikeutta aiheuttaa kenellekään taloudellista vahinkoa sellaisessa toiminnassa, johon hänellä on oikeus. Näin ollen on lähtökohtana pidettävä sitä, että poronhoidossa on pyrittävä välttämään vahinkojen aiheuttamista maanomistajalle ja että milloin tällaista vahinkoa kuitenkin aiheutuu, se on korvattava. ---”

”Pykälän 1 momenttiin on otettu yleisluonteinen säännös poronhoitajien ja paliskuntien velvollisuudesta poronhoidosta aiheutuvien vahinkojen estämisessä. Porojen päästäminen viljelyksille kasvukauden aikana ehdotetaan kokonaan kiellettäväksi. Lisäksi olisi huolehdittava siitä, että porot eivät aiheuta vahinkoa taimikoille. Momenttiin on vielä otettu säännös, jonka mukaan maataloudelle tai metsätaloudelle ei muutoinkaan saisi aiheuttaa tarpeettomasti vahinkoa. Poroja ei myöskään saisi päästää puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille. Tällä ehdotuksella on pyritty rauhoittamaan poroilta paikallisten asukkaiden pihapiirit ja heidän muussa yksityisessä käytössä olevat alueensa. Koska olosuhteet poronhoitoalueen eri osissa poikkeavat toisistaan, ehdotetaan, ettei kielto päästää poroja puutarhoihin ja vakinaisten asuntojen pihoihin kuitenkaan koskisi saamelaiden kotiseutualuetta” (HE 244/1989 vp, s. 15).

Poronhoitolain 32 §:n 1 momentin (1135/2020) mukaan paliskunta on velvollinen rakentamaan aidan, muun laitteen tai rakennelman (aitaaminen) viljelysten ja muualla kuin saamelaiden kotiseutualueella myös puutarhojen, vakinaisten asuntojen pihojen ja muiden erityiseen käyttöön otettujen alueiden suojaamiseksi poroilta. Aitaamisvelvollisuuden edellytyksenä on, että aitaaminen on tarpeen vahinkojen estämiseksi ja että rakentamiskustannukset ovat kohtuulliset aitaamisesta todennäköisesti saatavaan hyötyyn verrattuna. Voimassa olevan poronhoitolain 32 §:n 1 momentin ja aitaamisvelvollisuuden osalta samansisältöisenä voimassa olleen alkuperäisen lainkohdan esitöissä (HE 152/2020 vp. ja HE 244/1989 vp.) aitaamisvelvollisuuden edellytyksiä ei ole tarkemmin perusteltu.

Poronhoitolain muuttamiseen johtaneen lain 2020/1135 esitöiden mukaan poronhoito-oikeus ei rajoitu saamelaiden kotiseutualueelle ja valtion maille, vaan poroja voidaan vakiintunutta tapaa ilmentävien säännösten mukaan laiduntaa myös yksityismailla. Omistusoikeuteen sekä muiden elinkeinojen harjoittamiseen kohdistuvien rajoitusten minimoimiseksi ja kompensoimiseksi on laissa säädetty alueista, joille porojen pääsy on estettävä paimentamalla ja tarvittaessa aitaamalla, sekä säädetty paliskunnalle velvollisuus korvata maanomistajalle tai -haltijalle näillä alueilla aiheutuneita vahinkoja lähtökohtaisesti tuottamuksesta riippumatta ja täyden korvauksen periaatteen mukaan. Nämä säännökset sovittavat toisiinsa eri perusoikeuksia sekä kompensoivat poronhoidosta muulle maankäytölle aiheutuvia haittoja (HE 152/2020 vp., s. 23).

Lainmuutoksen esitöissä on edelleen todettu, että ehdotettu uudistus ei merkitse sisällöllisiä muutoksia poronhoito-oikeuteen tai vahinkojen estämisen tai korvausvelvollisuuteen eikä ole ongelmallinen suhteessa perustuslain 15 §:n 1 momenttiin tai 18 §:n 1 momenttiin. Uudistuksen on odotettu kuitenkin tehostavan vahinkojen estämistä ja korvaamista koskevan sääntelyn tarkoituksen toteutumista sekä siten aiempaa paremmin turvaavan omistusoikeuden ja elinkeinovapauden toteutumista.

Poronhoitolaissa tarkoitettu erityiseen käyttöön otettu alue

Voimassa olevassa poronhoitolaissa tarkoitettuja erityisiä alueita, joille poroja ei saa päästää, ovat ainakin viljelykset ja metsänuudistusaloilla olevat taimikot, puutarhat ja vakinaisten asuntojen pihat. Sen lisäksi poroja ei saa päästää ”muille erityiseen käyttöön otetuille alueille”. Poronhoitolakiin ei sisälly määritelmää siitä, mitä tällä ilmaisulla tarkoitetaan.

Poronhoitolain 31 pykälän esitöissä mainittu pyrkimys rauhoittaa poroilta paikallisten asukkaiden pihapiirit ja heidän muussa yksityisessä käytössä olevat alueensa voi viitata siihen, että erityisillä alueilla on voitu tarkoittaa lähtökohtaisesti yksityisiä alueita. Pyrkimys rauhoittaa vain yksityisessä käytössä olevat alueet ei voi kuitenkaan olla lainkohdan ainoa tavoite, koska itse lakitekstiin on kirjattu muitakin kuin yksityisiä alueita.

Yleisten laintulkintaperiaatteiden mukaan mitä tuoreemmasta lainsäädännöstä on kysymys, sitä suurempi painoarvo lain esitöille on annettava. Lain esitöistä taas merkittävimpiä ovat ne, jotka ovat lähimpänä lain hyväksymistä. Hallituksen esityksestä annetussa maa- ja metsätalousvaliokunnan mietinnössä (MmVM 7/90 vp.) kysymystä erityiseen käyttöön otetuista alueista ei ole käsitelty. Hallituksen esityskin on noin 35 vuoden takaa, ja se on melko suppea. Hallituksen esityksessä erityiseen käyttöön otettuja alueita ei ole tarkemmin määritelty tai suljettu pois, eikä siihen sisälly yhtäkään esimerkkiä mainituista alueista. Hallituksen esityksessä alueita ei ole myöskään jaoteltu sen perusteella, ovatko ne yksityisessä omistuksessa. Tosin vakituinen asunto voi olla vain luonnollisella henkilöllä, mutta asuntoon ja pihapiiriin kuuluva suoja ei ole riippuvainen asunnon omistusoikeudesta eikä siitä, onko omistaja oikeushenkilö vai luonnollinen henkilö. Tämän vuoksi edellä kerrottujen lain esitöiden ei voida sellaisenaan katsoa kuvastavan lainsäätäjän vallitsevaa tahtoa.

Poronhoitolain muuttamiseen johtaneen lain 2020/1135 esitöiden mukaan poronhoito-oikeus ei rajoitu saamelaisten kotiseutualueelle ja valtion maille, vaan poroja voidaan vakiintunutta tapaa ilmentävien säännösten mukaan laiduntaa myös yksityismailla. Omistusoikeuteen sekä muiden elinkeinojen harjoittamiseen kohdistuvien rajoitusten minimoimiseksi ja kompensoimiseksi on laissa säädetty alueista, joille porojen pääsy on estettävä paimentamalla ja tarvittaessa aitaamalla, sekä säädetty paliskunnalle velvollisuus korvata maanomistajalle tai -haltijalle näillä alueilla aiheutuneita vahinkoja lähtökohtaisesti tuottamuksesta riippumatta ja täyden korvauksen periaatteen mukaan. Nämä säännökset sovittavat toisiinsa eri perusoikeuksia sekä kompensoivat poronhoidosta muulle maankäytölle aiheutuvia haittoja (HE 152/2020 vp., s. 23).

Lainmuutoksen esitöissä on edelleen todettu, että ehdotettu uudistus ei merkitse sisällöllisiä muutoksia poronhoito-oikeuteen tai vahinkojen estämisen tai korvausvelvollisuuteen eikä ole ongelmallinen suhteessa perustuslain 15 §:n 1 momenttiin tai 18 §:n 1 momenttiin. Uudistuksen on odotettu kuitenkin tehostavan vahinkojen estämistä ja korvaamista koskevan sääntelyn tarkoituksen toteutumista sekä siten aiempaa paremmin turvaavan omistusoikeuden ja elinkeinovapauden toteutumista.

Kerrotun hallituksen esityksen (HE 152/2020 vp.) perusteella poronhoidossa on tarkoitettu ottaa huomioon myös muihin elinkeinoihin liittyvä elinkeinovapaus ja omistusoikeuden suoja. Poronhoitoon liittyvien maa-alueiden jaottelu kolmeen kategoriaan onkin tehty ilmeisesti lähinnä poronhoito-oikeuden näkökulmasta. Päätelmä siitä, että esitöiden lausumalla yksityismailla laiduntamisesta ei ole tarkoitettu ilmaista maa-alueen omistusta, saa tukea myös siitä, että saamelaisten kotiseutualueellakin maata omistavat paitsi valtio myös säännöksen esitöissä erikseen mainitsemattomat kunnat, yksityishenkilöt ja yritykset.

Lain merkityssisältöä tulkitaan yleensä sanoille yleiskielessä annetun merkityksen mukaisesti. Erityiseen käyttöön otetuille alueille ei kuitenkaan ole vakiintunutta merkityssisältöä. Alueen ottaminen erityiseen käyttöön viittaa lähinnä maa-alueen käyttömuodon muuttamiseen. Ilmaisuu on myös monikkomuodossa, joten erityiseen käyttöön otettuja alueita voi olla useitakin.

Lainkohdassa ei erotella sitä, onko alueen haltija sen omistaja tai omistaako alueen yksityinen vai yhteisö. Esimerkiksi maanviljelystä, metsänhoitoa tai puutarhanpitoa harjoitetaan tyypillisesti sekä yksityishenkilönä, yhtymänä tai yhtiömuotoisesti.

Tuoreessa Rovaniemen hovioikeuden ratkaisussa (RHO 22.10.2025 nro 10372122 asiassa S 21/2024/110) hovioikeus on katsonut toisin kuin käräjäoikeus, että edellä kerrotuista lain esitöiden (HE 244/1989 vp, s. 15) lausumista huolimatta aidattua lennoston tukikohta-alueita oli pidettävä poronhoitolain 31 §:n 1 momentissa tarkoitettuna erityiseen käyttöön otettuna alueena.

Suomen perustuslain 15 §:n 1 momentissa säädetty omaisuudensuoja sisältää lähtökohtaisesti vallan hallita, käyttää ja hyödyntää omaisuuttaan haluamallaan tavalla sekä vallan määrätä siitä. Omaisuudella tarkoitetaan perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännön mukaan varallisuusarvoisia etuja, joista laajin on omistusoikeus. Omistusoikeuden lisäksi omaisuudensuojan piiriin kuuluvat esimerkiksi rajoitetut esineoikeudet, saamisoikeudet ja varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet. (HE 309/1993, s. 62/II, PeVL 14/1982 vp, PeVL 18/1983 vp ja PeVL 2/1986 vp.)

Voimassa olevan poronhoitolain säätämisen yhteydessä perustuslakivaliokunta ei ole tarkemmin määritellyt poronhoito-oikeuden valtiosääntöoikeudellista asemaa. Valiokunta totesi lausuntoonsa (PeVL 9/1982 vp.) viitaten, että poronhoidon harjoittamisoikeuden ei ollut nimenomaisesti todettu nauttivan ennen perustuslakia voimassa olleessa Suomen Hallitusmuodossa turvattua omaisuudensuojaa. Poronhoito-oikeuden valtiosääntöoikeudellinen asema on edelleenkin tarkemmin määrittelemättä.

Poronhoito-oikeus on lakiin kirjattu ja historiallisestikin vakiintunut maan käyttöoikeus. Lakiin kirjattu poronhoito-oikeus perustuu poronhoitolain 3 §:ään, jonka nojalla porot saavat laissa säädetyin rajoituksin oleilla, kulkea ja ruokailla vapaasti tietyllä alueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta. Kysymys on siten toisen omistaman kiinteistön käyttöä rajoittavasta oikeudesta. Oikeuskirjallisuudessa käytetään tällaisesta oikeudesta yleisemmin termiä yleiskäyttöoikeus.

Oikeustieteessä on katsottu, että yleiskäyttöoikeudet ja jokamiehenoikeudet (nykyisin myös jokaisenoikeudet) ovat pitkälti päällekkäisiä, usein jopa lähes identtisiä kategorioita (Pekka Vihervuori ym.: Perusoikeudet 2011, verkkokirjahylly, Alma Insights). Näille molemmille oikeuksille on tunnusomaista, että toisen omaisuuteen kohdistuva käyttövalta ei perustu omistusoikeuteen tai erityisiin oikeuksiin. Kysymyksessä ovat kaikille kuuluvat yleisoikeudet, joiden piiriä rajaa käytön haitattomuus (Kari Kuusiniemi ym.: Ympäristöoikeus 2013, verkkokirjahylly, Alma Insights).

Ympäristöoikeuden alalla erityiseen käyttöön otettu alue tarkoittaa yleisesti aluetta, jonka maankäyttö on luonteeltaan sellaista, että jokamiehenoikeudet ovat rajoitettuja tai niitä ei ole lainkaan. Ratkaisevaa ei ole alueen suunniteltu käyttötarkoitus esimerkiksi kaavoituksessa, vaan sen nykyhetken mukainen käyttö. Yleiskäyttöön kuuluu tilapäisyys, minkä vuoksi se on omistajan oikeuteen nähden aina väistävää. Yleiskäyttö on väistämismuutoksen vuoksi nähtävä enemmänkin mahdollisuutena kuin tosiasiallisen etuna. (Laaksonen 1999, 166–167.) Laaksonen, K. 1999. Jokamiehenoikeudet, laki ja perustuslaki. Teoksessa: Hyvönen, V.O. (toim.), Juhlajulkaisu. Gummerus, Jyväskylä.

Jokamiehenoikeudet eivät ole voimassa erityiseen käyttöön otetulla alueella. Jokamiehenoikeuksien rajoitusten kannalta erityiseen käyttöön otetuiksi alueiksi on vakiintuneesti katsottu muun muassa piha-alueet sekä viljely- tai tuotantotoimintaan otetut alueet, työmaa-alueet ja louhosalueet kaivostoiminnan aikana. Erityiseen käyttöön otettujen alueiden jokamiehenoikeuksia koskevat rajoitukset voivat myös vaihdella vuodenaikojen mukaan esimerkiksi pelloilla ja luonnonsuojelualueilla. Jokamiehenoikeuksia rajoittavaksi erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi on laillisuusvalvonnassa katsottu myös rallikilpailun toimeenpanoalue edellytyksin, että alue on jotenkin maastossa rajattu tai muutoin sellaiseksi havaittavissa (apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu EOAK 3329/4/04).

Poronhoito-oikeus on vallitsevan oikeustieteellisen käsityksen mukaan vakiintunut maan yleiskäyttöoikeus, jonka oikeudellinen perusta määritellään poronhoitolain lisäksi eräissä tapauksissa myös useassa muissa laeissa. Poronhoito-oikeus poikkeaa kuitenkin perusteiltaan muista yleiskäyttöoikeuksista ja jokamiehenoikeuksista siinä määrin, että kyseiset oikeudet ja niihin liittyvät velvollisuudet eivät ole yhteismitallisia. Poronhoito-oikeudella ja muilla yleiskäyttöoikeuksilla on kuitenkin tiettyjä oikeudellisia yhtymäkohtia, muun muassa oikeuksien etusija ja pysyvyys.

Maanomistusoikeuteen sisältyy oikeus melko vapaasti määritellä alueen käyttötarkoitus. Maankäyttömuodon muuttaminen ei aina edellytä kiinteistötoimitusta tai muutakaan määrämuotoista toimitusta tai viranomaisen päätöstä. Alueen omistaja voi varsin vapaasti päättää alueen käyttötarkoituksesta yksinkertaisesti ryhtymällä harjoittamaan alueella sellaista sallittua toimintaa, joka poikkeaa aikaisemmasta.

Poronhoito-oikeus on ainakin muiden kuin saamelaisten erityisten käyttöoikeuksien osalta maanomistajan omaisuuden suojaa heikompi oikeus. Lähtökohta siis on nyt kysymyksessä olevalla alueella, että poronhoidon tulee ottaa huomioon maanomistajan oikeus käyttää aluetta vapaasti hyödykseen haluamallaan tavalla.

Maa-ainesluvan merkitys

Toiminnanharjoittajalle myönnetyn maa-ainesluvassa todetaan muun ohella, että ”Maa-ainestenotto on järjestettävä siten, että ottoalue on turvallinen alueella liikkujille maa-ainestenoton aikana ja sen päätyttyä. Ottoalueen jyrkät rinteet on aidattava vahinkojen estämiseksi. Ottamistoiminta tulee järjestää siten, että siitä ei aiheudu vaaraa poroille, eikä haittaa poronhoidolle. Jos porot aiheuttavat haittaa maa-aineksen hyödyntämiselle tai ottamisalue aiheuttaa todistetusti vaaraa poroille, tulee luvanhaltijan aidata alue omalla kustannuksellaan.”

Päätöksen perusteluissa ympäristölautakunta on kuitenkin todennut, että saatujen tietojen perusteella ei ollut syytä määrätä luvanhakijaa aitaamaan aluetta. Tarkastuksilla ei ollut havaittu erityisen jyrkkiä seinämiä eikä ottamisalueelta ollut raportoitu poroille sattuneita vaaratilanteita. Jos ongelmia kuitenkin ilmeni jatkossa, voitiin luvanhakija lupamääräyksen nojalla määrätä aitaamaan alue.

Poronhoitolain 36 a pykälän (1135/2020) mukaan porovahinkolautakunnan tehtävänä on antaa lausuntoja muun ohella siitä, onko paliskunta velvollinen rakentamaan aidan erityiseen käyttöön otettujen alueiden suojaamiseksi poroilta. Ympäristölautakunnan asettamalla lupamääräyksellä ei ole ratkaistu eikä olisi voitukaan oikeudellisesti sitovasti tätä kysymystä ratkaista. Näin ollen lupamääräyksellä alueen aitaamisesta poroilta suojautumiseksi ei ole tässä asiassa oikeudellista merkitystä.

Johtopäätös siitä, onko kysymyksessä erityiseen käyttöön otettu alue

Poronhoitolain 31 §:n sanamuodosta ja lain esitöistä ei ole pääteltävissä, että erityiseen käyttöön otettu alue rajoittuisi vain yksityisessä käytössä oleviin alueisiin tai sellaisiin alueisiin, joilla ei harjoiteta elinkeinotoimintaa. Alueen katsomista poronhoitolaissa tarkoitetuksi erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi ei estä myöskään se, että alueen omistaa muu kuin yksityinen.

Poronhoitolaissa tarkoitettuja erityisiä alueita, joilla porot eivät saa oleskella, ovat ainakin lakiin kirjatut viljelykset ja metsänuudistusaloilla olevat taimikot, puutarhat ja vakinaisten asuntojen pihat. Muilla erityiseen käyttöön otetuilla alueilla tulee olla riittäviä yhtymäkohtia laissa ilmaistuihin erityisiin alueisiin.

Laissa mainituille alueille yhteistä on se, että porojen oleskelu alueella on tyypillisesti omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai vähäistä suurempaa haittaa maanomistajalle tai oikeudenhaltijalle. Alueet myös erottuvat ympäristöstään siten, että ne ovat ulkoisesti helposti havaittavissa. Tällaisten alueiden erityinen käyttö on luonteeltaan myös yleensä niin intensiivistä ja pysyvää, että poronhoitoa ei voida alueella yhtä aikaa rinnakkain harjoittaa. Tällaisissa tilanteissa poronhoito-oikeus on yleensä velvollinen väistymään sitä paremmalla etusijalla olevien oikeuksien tieltä.

Poronhoitolaissa tarkoitettun erityiseen käyttöön otetun alueen merkityssisältöä ei voida kuitenkaan yleispätevästi määritellä. Arviointi on tehtävä tapauskohtaisesti ottaen huomioon alueen käyttötarkoitus ja kunkin tapauksen erityispiirteet sekä olosuhteet kokonaisuudessaan.

Puheena olevalla maa-ainesten ottoalueella harjoitetaan maanottamista ja maa-ainesten jalostamista elinkeinotoimintana, ja varsinainen ottoalue erottuu ympäristöstään varsin selvästi. Toiminta on jatkuvaa ja pitkäaikaista. Toiminnan häiriötön harjoittaminen alueella ei olisi mahdollista, mikäli poronhoitoon kuuluva porojen vapaa oleskelu alueella sallittaisiin. Poronhoito alueella aiheuttaa siten haittaa alueen erityiselle käytölle. Puheena oleva maanottoalue on siten tässä tapauksessa katsottava poronhoitolaissa tarkoitetuksi erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi, jolla porot eivät saa oleskella. Näin ollen paliskunnalla on ensisijainen vastuu hoitaa poroja siten, etteivät ne pääse alueelle.

Puheena olevalla maa-ainesten ottoalueella harjoitetaan maanottamista ja maa-ainesten jalostamista elinkeinotoimintana, ja varsinainen ottoalue erottuu ympäristöstään varsin selvästi. Toiminta on jatkuvaa ja pitkäaikaista. Toiminnan häiriötön harjoittaminen alueella ei olisi mahdollista, mikäli poronhoitoon kuuluva porojen vapaa oleskelu alueella sallittaisiin. Poronhoito alueella aiheuttaa siten haittaa alueen omistajan erityiselle käytölle. Puheena oleva maanottoalue on siten tässä tapauksessa katsottava poronhoitolaissa tarkoitetuksi erityiseen käyttöön otetuksi alueeksi, jolla porot eivät saa oleskella.

Aitaamistarpeen arviointi ja johtopäätös aitaamisvelvollisuudesta

Edellä kerrotuilla perusteilla kysymys on tässä tapauksessa poronhoitolain 32 §:n 1 momentissa

(1135/2020) tarkoitetusta erityisestä alueesta, jota lainkohdassa tarkoitettu aitaamisvelvollisuus koskee. Aitaamisvelvollisuuden edellytyksenä kuitenkin on aina se, että aitaaminen on tarpeen vahinkojen estämiseksi ja että rakentamiskustannukset ovat kohtuulliset aitaamisesta todennäköisesti saatavaan hyötyyn verrattuna.

Lautakunnan käsityksen mukaan aitaamiskustannus on keskimäärin noin 5-5,50 euroa/metri ja koko alueelle tarvittavan aidan yhteispituus on yhteensä noin 2,5 kilometriä. Alueen aitaamisesta aiheutuvat kustannukset paliskunnalle ovat ainakin yli 10.000 euroa, eli määrältään melko huomattavat.

Aitaamista puoltavat seuraavat seikat. Näytön perusteella on kiistatonta, että soranottoalueella on oleskellut poroja ja että niistä on aiheutunut toiminnanharjoittajalle haittaa ja ylimääräistä työtä. Tapahtumat tähän mennessä viittaavat siihen, että ilman aitaamista rasitus ei tulisi poistumaan. Vaikka porot eivät haitan lisäksi olekaan aiheuttaneet suoranaista vahinkoa, niiden ulosteen sekoittuminen toimitettavan maa-aineksen joukkoon on myös omiaan aiheuttamaan määrältään huomattavan vahingon oheisseuraamuksineen. Paliskunnalle kuuluva vahinkojen ehkäiseminen on jäänyt pääosin toiminnanharjoittajan huolehdittavaksi.

Aitaamisvelvollisuutta vastaan puhuvat seuraavat seikat. Toimintaa on harjoitettu ilmeisen samankaltaisena ja samoissa olosuhteissa jo usean vuoden ajan. Tarkempaa selvitystä paliskunnalle tehdyistä ilmoituksista porojen aiheuttamasta haitasta alueella ei ole. Poroista dokumentoitujen havaintojen perusteella alueella on ollut vain yksittäisiä poroja. Poronhoitolain mukaan aitaaminen on vasta toissijainen keino, jos ensisijaiset keinot vahinkojen ehkäisemiseksi ovat todennäköisesti riittämättömiä. Yksittäisistä poroista ei todennäköisesti aiheudu muuta konkreettista vahinkoa kuin ylimääräistä työtä tai työkuksannuksia, mikäli jätökset siivotaan. Paliskunta on ainakin jossakin määrin osallistunutkin jätösten siivoamiseen ja pyrkinyt poistamaan poroja alueelta. Aidattavaksi vaadittu alue on myös varsin laaja, kattaen enemmänkin kuin aktiivisessa käytössä olevan soranottoalueen.

Poroista toiminnanharjoittajalle aiheutuvan haitan vaikutuksia on mahdollista torjua paliskunnan toimesta ensisijaisesti pitämällä porot pois alueelta ja siivoamalla jätökset tai korvaamalla siivoamisesta aiheutuva työ. Paliskunta on voinut osin perustellustikin olla aiemmin siinä käsityksessä, että kysymys ei ole erityiseen käyttöön otetusta alueesta, mikä puolestaan on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, että se ei ole riittävällä tavalla huolehtinut haitan ja vahinkojen ehkäisemisestä. Tämän vuoksi ja aitaamistarpeen puolesta sekä sitä vastaan edellä kerrottuja seikkoja kokonaisuutena arvioidessaan lautakunta ei pidä ainakaan tässä vaiheessa vaadittua aitaamista sillä tavoin tarpeellisenä vahinkojen estämiseksi, että siitä aiheutuvat kustannukset voitaisiin katsoa kohtuullisiksi alueen aitaamisesta todennäköisesti saatavaan hyötyyn verrattuna.

Lausunnon johtopäätös

Puheena oleva maanottoalue on poronhoitolain 31 §:ssä tarkoitettu erityiseen käyttöön otettu alue, jolle poroja ei saa päästää ja jolla alueella niiden aiheuttama vahinko on korvattava vahinkoa kärsineelle.

Paliskunta ei ole tässä asiassa saadun selvityksen perusteella velvollinen poronhoitolain 32 §:n mukaan rakentamaan aita puheena olevan maanottoalueen suojaamiseksi poroilta.

Muutoksenhakukielto ja muu lausuma

Lausuntoon ei voi hakea muutosta valittamalla (laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 6 §).

Yleisenä tuomioistuimena käräjäoikeus on ensiasteena toimivaltainen antamaan asiassa osapuolia oikeudellisesti sitovan ja ulosottomenettelyssä täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun.

Ratkaisukokoonpano

Lausuntoasian ovat ratkaisseet porovahinkolautakunnan puheenjohtaja Ahti Kontturi ja jäsenet Rauno Kuha sekä Harri Peltola